

“Ι Δ Α Σ,”

3.

‘Ο Ίδας τὸ ξέρε: καλά. Εὐστραφος καθὼς εἶνε ὁ λογισμὸς τοῦ καὶ συζητητικὸς, ἄγγιξε παντοῦ, βρήκε ἕλες τῆς δυσκολίας τῶν θέσεων πού ὁ ἄνθρωπος ἔχει νὰ νικήσει, σὰν ἔρθει σὲ ἀμεση σχέση μετὰ τὸν πλατύτερο προορισμό. Μὰ τὸν ἐμποδίζει ἀκόμα κάποια ἀνωμαλία, πού ὁ ὀδωστρωτήρας τῆς καλλιέργειας περνώντας δὲν τὴν ἰσοπέδωσε. Οἱ δύο καταστάσεις, γιὰ νὰ συγκρατοῦνε σὲ μιά, καὶ νὰ δώσουν τὸν ὑπεράνθρωπο, πού θὰ σταθεῖ πάνω ἀπὸ τόπους καὶ πάνω ἀπὸ κικρούς, πρέπει νὰ βροῦνε τὸ ἐξωτερικὸ ὄμαλόν, ἀνοιχτὸ καὶ λεύτερον, σὰν ἓνα κόσμον πού περιμένει νὰ γεμίσει. Ἡ ἀντίδραση ἀπέναντι τῆς φύσης μας πρέπει νὰ λείψει. Μέσα μας πρέπει νὰ νοιώσουμε παράφορη τὴ μίξη τῶν δύο ὑποκειμένων, πού θὰ μᾶς δώσουνε τὴ δύναμιν νὰ καταχτήσουμε ψυχὰς καὶ νὰ ἰδρύσουμε πολιτισμοὺς, καινούργιους. Μὰ πῶς θὰ γίνῃ αὐτό; Καὶ πότε μπορεῖ νὰ γίνῃ; ‘Ο φιλόσοφος ἔχει πολλὰ στάδια νὰ ξεπεράσει ὡς πού νὰ φτάσει στὴν ὀριστικὴν του μορφή. Σὰν κάποιες σταθερὲς, πού ὀδηγοῦνε βαθμιαία στὸ φῶς. Καὶ πρῶτα-πρῶτα, πρὶν ἀκόμα ἀστράψει βαθειὰ πού ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐκφραστῆ, πρέπει νὰ μελετήσῃ συστηματικὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ, νὰ βυθιστῆ στὰ νερά του, νὰ ζυγίσει τὶς ἰκανότητές του, νὰ νοιώσει πούθε ἤρθε, κατὰ πού τραβᾷ καὶ γιατί. Ὑστερα ν’ ἀρχίσει νὰ τὸν λατρεύει εἰδωλολατρικὰ, μετὰ πῶς ἀπέραντη καὶ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο πρᾶμα στὸν κόσμον. Ὡς πού σιγὰ σιγὰ νὰ τοῦ γεννηθῆ ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ περιέργεια νὰ τὸν δεῖ ἀντικειμενικὰ καὶ ψυχρότερα. Ἀπὸ δὴ ἀρχίζει ὁ διασπασμὸς τοῦ ἐγῶ. ‘Ο ἄνθρωπος στὸ βῆθος, πάντα μετὰ τὴ συναίσθησιν τῆς μαρτυρικῆς ἀποστολῆς του καὶ μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἐφημερότητός του, γιατί ἀλλομόμονον ἂν τὰ ξεχάσει αὐτά. Μὰ κατὰ τέτοιον τρόπο νὰ τὰ θυμᾷται, ὥστε νὰ τοῦ γίνουνε προδολὴ γιὰ τὴν ἀνώτερη ἐρευνα. Τὸ καθυπερκόσμιον πλάσμα νὰ συγκινοῦνται στὰ μυστικὰ καὶ πολὺ πῶς ἀόριστα. Καὶ νὰ ἀκολουθεῖ τὸ ἄλλο ὄν, πού θεϊκὰ στοχάζεται καὶ τολμᾷ μέσα του, ὅπως ὁ Ἰσκιός, πού τὸ φῶς τῶν ἀνατολῶν τὸν φέρνει πάντα πίσω, ποτὲ ἀπὸ μπρός. Κι’ ἐταν θὰ φτάσει ἡ μεγάλη στιγμὴ, τὰ δύο ὑποκείμενα νὰ ἐνωθοῦν, γιὰ νὰ δώσουν στὸ ἓνα τὴν τελικὴν μορφή, κάποια μικρὴ παύση, σὰ νὰ λύνονται ὅλοι οἱ ἄρμοι, κατὰ σὰ θάνατος συνειδητὸς καὶ σὰν ἀρχὴ καινούργιας ζωῆς, πού ὁ ἄνθρωπος ὁ ὕψωμένος καὶ ὁ σκυμμένος θεὸς θὰ κυτταχοῦνε κατὰματα, βαθειὰ καὶ διαχυτικὰ. Ἔτσι, θὰ δημιουργηθῆ ἡ μικτὴ κατάστασις, — δρόμος πού φέρνει ἐλέγισα στὴν ὑπέρτερην ζωὴν, στὴν ὑπέρτερην ἀντίληψιν, στὴν ὑπέρτερην ἀφοσίωσιν καὶ κάνει τὴν ἐγνοια μας νὰ γυρίζει στοργικὰ, ἐλαστικὰ, ἡμερα γύρω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

‘Ο Ίδας ἔφτασε; Ὁρμητικὴ καθὼς εἶναι ἡ φύσις

του, δίχως συγκατάβαση, καὶ μετὰ τὴν ἐγνοια τοῦ ἐγῶ σμοῦ σκληρὴ ἀκόμη μέσα τῆς, ἀνέδηκε ὀμαλὰ τὰ ψυχολογικὰ αὐτὰ ἐπίπεδα, ἔζησε τοῦ καθενὸς τὴ ζωὴ ἰδιαίτερα καὶ ἀποκλειστικὰ, ἔφτασε νὰ δεῖ ἔτσι βαθειὰ καὶ ἀτάραχα τὸν ἑαυτὸν τοῦ, πῶς καὶ ἐξυχνώντας τὸν ὕστερα νὰ τὸν νοιώθει παντοῦ; Τὸ τέταρτον βιβλίον τοῦ, μ’ ὄλο πού εἶναι θαυμαστό, δείχνοντας πόσο ἰσοδύναμα τραβᾷνε μπροστὰ ὁ πλάστης τῆς σκέψης καὶ ὁ πλάστης τῆς ἐκφρασεως, ὁ ἰδεολόγος καὶ ὁ κατεργαστής, ὅμως μού μοιάζει παρένθεση μέσα στὸ ἔργο του. Νοήματα λιτά, φύση ὑποταγμένη, ἀτμοσφαίρα πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἐγῶ συγκαταχθέντος τὸ πέραςμα κάτω ἀπὸ τὴς φυλλωσιῆς τοῦ στοχασμοῦ καὶ τῶν ὀνειρῶν. Μὰ ἐγὼ περιμένω τὴ συμπλήρωσιν τῶν τριῶν πρώτων, πού ἀνάμεσά τους μιλᾷ ἓνας καὶ ὁ ἴδιος πάντα ἄνθρωπος. Περιμένω τὸν ἄνθρωπον, τέλειαν λυτρωμένον ἀπὸ τὴς ἐγκόσμιας ταραχῆς, νὰ μού φωνάξει τὴ νίκη του. Καὶ προσδοκῶντας τὸν ἔτσι, γυρίζω πρὸς κάποια σημεῖα τῆς τρίπτυχης αὐτῆς ἐξομολόγησε, πού μού ἄφησαν ἀληθινὴν ἐντύπωσιν: «Σὺ πού με γνωρίζεις, ὅποιος καὶ νὰ εἶσαι, ξέρεις, ἀδερφέ μου, πῶς δὲν εἶμαι ὅπως με βλέπουν οἱ ἄλλοι, ξέρεις πῶς μόνον διασκεδασθῆ μου ἔχω τὴ σκέψιν καὶ μόνον χαρὰ μου νὰ σκορπῶ τὴ δύναμίν μου ἐπάνω στοὺς ἀνθρώπους». («Ὅσοι Ζωντανοί», κεφ. «Σκέψιν καὶ Ἐνέργεια», σελ. 61). Μὲ πόση θλιμμένη συστολὴ μᾶς ἐξηγεῖ τὴν ἀδυναμία τοῦ ὁ Ίδας, νὰ μὴ μπορεῖ νὰ φαίνεται ὅπως εἶναι. Καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὴς πτυχῆς τῆς ἐξωτερικῆς του μορφῆς πού παραμερίζει, βλέπουμε ἓναν ἄλλο ἄνθρωπον, πέτρινον καὶ μονοκόμματον, πού κι ἂν φαίνεται, δὲν ξεχνᾷ ποτὲ τὸ σκοπὸν του: Ἴσως τραβᾷ κατὰ κείθε, μόνον πού τοῦ ἄρῃσει νὰ ταξιδεύει νύχτα, σὰ νὰ φοβᾷται νὰ πλαιψῆ μετὰ τοὺς ἐκδηλωμένους ἔχθρους τῆς ἡμέρας. Κι ἐνῶ οἱ ἄλλοι τὸν θαροῦν ἀνάμεσά τους, αὐτὸς βρῖσκειται μακριά. Ἄν τύχει καὶ ξεχαστῆ καμμιά φορὰ σὲ κοινωνίαι πού κυριαρχοῦνε κατώτερα αἰσθητά, θυμώνει ἄγρια μετὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ. Τὰ δύο τοῦ ἐγῶ, τὸ πλαστὸ καὶ τὸ φυσικόν, πλαιψάζουνε κι ἀρχίζει μιά παράξενη στιχομυθία, τραγικὴ, σὰ γιὰ νὰ ξεδιαλυθοῦν οἱ αἰτίαι πού τὸν ἀργοπῆρσαν ἐκεῖ καὶ νὰ χτυπηθοῦν: «Σ’ ἔλη αὐτὴ τὴν κοινωνικὴν σάχλα κἀνὼ ἀκόμη ὑποχώρησε; μὴ ξέροντας ὡς τὴν ὥραν νὰ θρῶ τὴ θέσιν μου καὶ νὰ τὴν κρατήσω. Ἀπὸ τὴ δικὴ μου θέσιν πρέπει νὰ βλέπω πάντα τὸν κόσμον. Καὶ ποῖος μ’ ἐμποδίζει νὰ κρούω τὴν ἀλλοιώτικην ψυχὴν μου ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους; Ἀλέξη, Ἀλέξη, γιατί ξεχνᾷς πῶς εἶσαι τέλειος ὑποκριτής; Γιατὶ νὰ μὴ φίνεσαι πῶς καὶ σὺ ζεῖς μεταξὺ τους καὶ διασκεδάσεις μαζὺ τους; Μὰ τὸ τρίψιμόν τους δὲ με χαλαίει τάχα; Δὲ γίνομαι μικρότερος καὶ χειρότερος μένοντάς κοντά τους καὶ λέγοντάς ἡ ἀκούοντάς ἀκατάπαυτα λόγια πού τὰ καταφρονῶ;» («Ὅσοι Ζωντανοί», κεφ. «Σκέψιν καὶ Ἐνέργεια», σελ. 61). Ὡς πού τὴς βρῖσκει τὴς αἰτίαι καὶ σὰ γιὰ νὰ τὴς ἀκούσει ὁ ἴδιος καὶ νὰ τὴς σιχαθῆ, τὴς λέγει φωναχτὰ. Τὸ ἄπειρον κα

έ εαυτός του υπάρχει για τον Ίδα, ούτε άνθρωπος φαντάζεται. Γιατί να μην αφήσει την ψυχή του και τη συνείδησή του ελεύθερη; Και ξεσπάει ακράτητος πιά. Και βλέπουμε να περνάει τα συναισθηματικά του, όπως είνε κι όπως τα ζει, με ειλικρίνεια και με αγνότητα που εκπνέει. Αμφιβολίες, λαχτάρες, προσπλάθειες, λιγύσματα και ύψωμα, «τα κρυμμένα δρόματά του», ελξη ή ώραξη ακολουθία των πιστεύων του και σαν καρφαλά μπροστά ή πεποιθήση στο υπερούσιο του εγώ του. Έτσι, το έργο του βγαίνει πλούσιο και πολυσύνθετο, ντυμένο φως βεγγαλικό, με τόσες αποχρώσεις όσα ζητήματα πραγματεύθηκε. Γιατί ο Ίδας δεν είνε μόνο πολιτισιολόγος ή κοινωνιολόγος, ή ποιητής ή φιλόσοφος. Είνε απ' όλα. Και μ' έλο που κυριαρχεί στη δημιουργία του το πνεύμα το πατριδολατρικό και μ' έλο που την οικιάζει ή εγνοια πώς να δώσει στους ανθρώπους του τόπου του ένα σύστημα καινούργιας ζωής, φρόντο αιώσιο βλέπουμε τον εαυτό του, τη φύση του, την ιδιοσυγκρασία του. Για τίποτε δεν αποφαίνεται, αν πρώτα δεν το ταιριάζει με το φρόντο αυτό. Και βρήκε τον ασφαλέστερο τρόπο για να ιδει τα πάντα από θέση εξαιρετική και αμίμητη.

Φυσιολάτρης του ανώτερου είδους, δε βλέπει μόνο τις όμορφιές των επιπέδων, μα και κείνες που ανεβαίνουν από τα βαθύτερα της γής. Γι' αυτό νοιώθει και χαρακτηρίζει συχνά σαν ποιητής-γεωλόγος, που βυθίστηκε στην άθανασία της και δέχτηκε μέσα του θερμή την έκφρασή της. «Οι πέτρες και τα χορτάρια των βουνών μιλούν μοναχά σε κείνους που ξέρουν». («Σιμοβράχη, κεφ. «Κοινότητες», σελ. 40). Κι άλλου, εφαρμόζοντας συναισθηματικό νόημα σε περιγραφή ονειρόκοσμου λησμονημένου, που θα τον είδε κάποτε ή θα πόθησε να τον δει: «... περνάει από κάτι γιαιούς ψηλούς, ξερούς και κίτρινους και είνε σε μεσημέρι ή ήδονή μέσα του...» («Όσοι Ζωντανοί», κεφ. «Το Αιώνιο Διάδα», σελ. 159). Κι αυτού φαίνεται ή μεγάλη ζωγραφική δύναμή του. Φέρνει τις σμαραγδένιες και τις όπάλινες πολιτείες ψηλά. Φέρνει χαμηλά τις φεγγαρίες; θάλασσες με τα χλωμά, έκστατικά νησιά. Και δίνοντάς τα λιτά, μουσικά και ευχισθήτα, ξαπλώνει μπροστά μας τη φύση με όλη την ποιητική και διανοητική προοπτική της. Πάσοι μπορούν να ιδούν ως εκεί δεν ξέρω. Οι άνθρωποι δύσκολα βλέπουν την προοπτική της κάθε ζωικής άποψης. Ούτε μπορούν ν' ακολουθούν ένα ποιητή που μετουσιώνεται ανάλογα με τη συνάντηση έκφρασης του κόσμου και διάθεσης έσωτερικής. Μα για τους άλλους, που είνε μαθημένοι από τον εαυτό τους να χαίρονται στους ίσκιους περιπάτων απόκοσμων, ή φύση, όπως τη δίνει ο Ίδας, μαζί με τα άλλα, θα τους εξηγήσει και καλύτερα τον προορισμό του εγώ τους...

Αυτή είνε ή ψυχοπνευματική ατμόσφαιρα του συγγραφέα, με αναμμένους τους άστερισμούς που κυριαρχούν. Κι' αν ήθελα να χαρακτηρίσω πιο αναλυτικά το έργο του, πάλι δυο θα εύρισκα σαν κύρια έπίπεδα. Γι' και στερεύω. Έναν άνθρωπο έρωτευμένο με τις

έννοιες που χαράζουμε σαν τα τελευταία όρια του στοχασμού. Από την ενδιάμεση ζωή ο Ίδας περνά όχι για να σταματήσει, μα για να φτάσει εκεί που τα πάντα αποχρυσταλλώνονται σε κανόνες αιώνιους. Μέσα στο γενικό σχήμα του έργου του, σαν υποδιαίρεσεις βλέπουμε τα άλλα κεφάλαια, δυνατά, αλλά βιαστικά χαραγμένες. Και κει που δε θέλει πολύ να συζητήσει, εκπνέεται πιο ώμα και πιο σκληρά.

Τη γυναίκα που θα το εμπνεύσει σεδασμό, τη φοδάται. Και τότε κρατάει μαζί της άποσταση ψυχρή κι ευγενική. Τη γυναίκα της αντίθετης όψης, την πλησιάζει για να την περιφρονήσει: «Και κείνος χωρίς να απαντήσει άλλο της είπε «έλα» και έμεινε μαζί του μισή ώρα... Μόλις έκλεισε την πόρτα, ο Άλέξης αισθάνθηκε πως μόνο αυτός είνε της γυναίκας ο προορισμός, την είχε βάλει στη θέση της και ήταν καταχαρούμενος». («Όσοι Ζωντανοί», κεφ. «Λεβαντινισμός», σελ. 53). Ανάμεσα των δυο αυτών θηλυκών τύπων, δε βλέπω άλλον. Ούτε τη γυναίκα που θα τον βυθίσει σε εύλαβητική έκσταση. Ούτε τη γυναίκα που θα τον εμπνεύσει. Ούτε κείνη, που ανάμεσα του φυσιολογικά αντίθετου εγώ της και του μεγάλου της διαισθητικού και προορατικού θα τον οδηγήσει ν' αντίληφθει υπέρτερα την ανανέωση του είδους στη φύση. Η γυναίκα για τον Ίδα, όπως τη βλέπει, από τις παθητικές (το αντίθετο του ενεργητικής) έκδηλώσεις της μοναχά, είνε κάτι που δε ρόδισε ακόμα πάνω από τα κορφοβούνια του ψυχικού του όρξοντα. Η κάτι που θαμνοποιτικά ώρατο, το έννοιωσε να τον κλονίζει και βάζοντας υλικώτερους τύπους μπροστά, προτίμησε να το κρύψει και να το ξεχάσει.

Άπολυταρχικός από φύση, θέλει τους ανθρώπους όργανα των δυνατών. Οι εξαιρετικοί τον ενδιαφέρουν, αυτοί που έχουν υποχρέωση ν' αφήσουν υπόδειγμα τους έκαυτούς τους. Και θέλει να τους αρμονίσει έτσι με τις συνθήκες της ζωής, ώστε τα πλήθη, μάζες πάντα που τις βλέπει συνολικά, να ζούνε και να κουνιούνται άνετα κάτω από αυτούς, και ποτέ να μη λιμνάζουν. Και μ' έλο που τίποτε δεν το φτάνει, τίποτε δεν το χύνει μέσα του φως σταθερό «και σε καμιά κατάσταση ανθρώπινη δεν απορροφεί να σταματήσει ευχαριστημένος», πάντα μπροστά του άρρέει να τραβάει και όλο περισσότερο να πικραίνεται. Τον κεντρίζει ή άρνηση. Άγαπάει το σκληρό παιγνίδι με τις όπτασίες των ιδανικών. Με κίνηση προς τα πίσω, πάει εμπρός ή ζωή του. Γιατί μόνο άμα μάς δίνουμε κάτι όρμουμε μπροστά. Μα ή όρμη τότε είνε φυσική, δεν έχει το σπασμό και το νεύρο της άλλης, ούτε σκορπίζει γύρω της τη μανία, αφού εμπόδιο δεν υπάρχει. Ούτε στο τέλος ή νίκη είνε τόσο γλυκειά, που να μάς κάνει θανατερά να χαιρόμαστε. Όποτε καταντάει νόμος το εμπόδιο στη ζωή των έκλεκτων, σαν αρχή άκατάλυτη, που πρέπει άπάνω του πάντα ν' άκονίζεται ή δύναμή τους. Και στο ύστερο, ή πικρότερη και ή πιο τρανή τους ανάγκη.

Ζωγραφίζοντας, σὲ στιγμή προφητικῆς ἐξαφνης, κάποια πλατειὰ μορφή, πήρε χάρια πολὺ γνώριμά του, πού τοῦ ἔδωκαν ἀφορμὴ νὰ μελετήσει καὶ νὰ φιλοσοφήσει ἀπὸ κοντύτερα. Πάντα τὸν ἑαυτὸ του θὰ πᾶρει ὁ Φιλόσοφος ὑπόδειγμα γιὰ νὰ δώσει τὸν στερνὸ ξετελειωμένο ἄνθρωπο, ὅπως τὸν λαχταρᾷ. Ποιὸν ἄλλον ἔχει τόσο δικό του, καὶ σὲ ποιὸν μπορεῖ νὰ ἐλπίζει βαθύτερα; Ἔτσι κι ὁ Ἰδας. Καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ἰδιοσυγκρασία του, τὴν ὠραία καὶ βαρεῖα μελαγχολικὴ, μάς δίνει τὸν Ἰδανικό, πού θὰ κλείσει ὀλωνῶν μας τὰ μάτια καὶ θὰ σταθεῖ γιὰ τὰ καινούργια ὄντα σὰ σύμβολο κάποιας λησμονημένης, τρικυμισμένης ζωῆς. Ἦρθε κι ἔφυγε. Ἡ μορφή μόνο μένει σὲ μέταλλο κίονα, μὲ μάτια ἐκπληκτα γιὰ ὅσα εἶδε κι ἔνοιωσε σύμφωνο ἀπὸ μέσα της νὰ περνοῦν. Ὠραία τόλμη. Καὶ ἔχει ὄλο τὸ δικαίωμα γι' αὐτήν, ὁ Ἰδας, ἔταν σὲ λίγο ὀλότελα θὰ μεσημεριάσει καὶ θάχει φωτιστεῖ ἢ ὑπαρξῆ του ἀπὸ παντοῦ.

ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΑΡΗΝΙΑ

Ἡ Κοινὴ Γνώμη

PRO DOMO MEA ΚΑΙ Τῶ

Μὴ θέλοντας νὰ πιάσω ἄλλοῦ τόπο μὲ τὰ ἰδιαίτερα μου, ἀπαντῶ ἀπὸ τούτη ἐδῶ τὴ στήλη στὸ φίλο μου κ. Ποριώτη γιὰ νὰ τὸν ἠσυχάσω καὶ γιὰ ν' ἀποκαταστήσω ἀπέναντί του τὴ θέση μου πού σημαντικὰ φαίνεται, ἀπὸ τὸ τελευταῖο διπλωματικὸ ἐπεισόδιο κλονίστηκε.

Τὸν Ποριώτη τὸν ἐχτιμῶ καὶ τονε σέβουμαι κι ὡς λογογράφου ἄξιου κι ὡς ἄνθρωπο ἀφοσιωμένο σὺν ψυχαὶ στὸν Ἄγωνα καὶ γιὰ τοῦτο ὅσο κι ἂ μὲ κακομεταχειρίστηκε καὶ μὲ τὰ τυπωμένα καὶ τ' ἀτύπωτά του ἐγὼ πάντα μαλακὰ τοῦ μίλησα καὶ μαλακὰ τοῦ μιλοῦ καὶ τώρα. Εἶναι Ποριώτης καὶ δὲ μοῦ εἶναι συχωρεμένο νὰ θυμῶσω μαζί του.

Γιὰ νὰ φέρνεται ἔτσι μαζί μου, σημαίνει πὼς ἔτσι πρέπει καὶ νὰ φέρνεται. Καὶ δὲ θυμῶνω. Εἶναι κόπος νὰ θυμῶνει κανεὶς καὶ—σὰ; τὸ ἑομολογιέμαι—τώρα μὲ τὰ γερατιά σὰ ν' ἀρχίζω νὰ τεμπελιάζω λίγο.

Ὡστόσο ὁ Ποριώτης, πού μὲ καταγγέλλει σὲ ὁλους πὼς πρόδωσα τὸν Ψυχάρη καὶ τὸν Παλαμά—φυσικά καὶ τὸν ἄγωνα—ἐπειδὴ ἄφισα τὸν Ξενοπούλου, καθὼς εἶχα ὑποχρέωση ὡς ἐκδότης φιλολογικῆς περιοδικῆς, νὰ μιλήσει ἀπὸ τίς στήλες τοῦ «Νουμά», μούστειλε τώρα τελευταῖα ἕνα μακρὸν γράμμα πού λυποῦμαι γιὰτὶ δὲν ἔχω τὴν ἀδεία του νὰ τὸ τυπώσω ὀλάκερο, μὰ πού θὰ μοῦ τὸ συχωρέσει, ἐλπίζω, νὰ τυπώσω τὸν τελευταῖο του παράγραφο:

...«Γι' αὐτὸ, ὕστερ' ἀπὸ τὴ σημερινή σας δήλωση, ὁ «Νουμάς» εἶναι γιὰ μένα ὅτι κάθε κοινὴ ἐφημερίδα. Σ' ὅλες τίς ἐφημερίδες πλεονάζουνε σήμερα οἱ μαλλιαροὶ συνεργάτες. Κι αὐτὲς ἀνοίγουνε ἀνεξάρτητα βήματα στὶς στήλες τους σὲ γλωσσικὴ στῆληση καὶ ἀρκετὲς ἀπὸ αὐτὲς ἔχουν πολεμήσει καὶ δεινοπαθήσει γιὰ τὴν ἰδέα τῆς δημοτικῆς. Καὶ δὲν ποζάρουν γιὰ θύματα, μ' ὄλο πού—τί κρίμα!—πουλιοῦνται μιά πεντάρα καὶ διαβάζουνται ἀπὸ χιλιάδες ἀναγνώστες».

Δέχουμαι καὶ τὴ ματσουκιά αὐτὴ καὶ δὲν γογγύζω ὅταν μπῆκα στὸν ἄγωνα τὸ ὑποσέθηκα στὸν ἑαυτὸ μου γὰν τὰ δεχτῶ ὅλα, γιὰτ' ἤξερα τοὺς συμπολίτες μου καλά, κατὰ καλά, καὶ τῶξερα τί μὲ περιμένει καὶ τί πρέπει νὰ χωνέψω καὶ νὰ χωνεύω γιὰ νὰ κρατήσω τὸ φύλλο στὴ ζωῆ. Κ' ἔτσι, καὶ μοναχὰ ἔτσι, μπόρεσα νὰν τὸ κρατήσω ΔΕΚΑΤΕΣΣΕΡΑ χρόνια. Κι οὔτε ποζάρησα ποτὲ γιὰ ΘΥΜΑ, ἀγαπητὲ κ. Ποριώτη. Τὸ ἐναντίο καὶ ὑπάρχει ΤΥΠΩΜΕΝΗ στὸ «Νουμά» (Χρονιὰ 10, ἀριθ. 461, σελ. 10) μὰ δήλωσή μου, τὰ λόγια δηλ. πού εἶπα στὸν κ. Παλλή, ὅταν πηγαίνοντας μαζί του μὲ τὰμάξι περίπατο ἀπὸ τὴν Τροπολιτσὰ στὴν Τεγέα, τὸν ἄκουσα, ἔτσι ξαφνικά, νὰ μοῦ λέει:

«—Παραπονέθηκες, μαθαίνω, σὲ πολλοὺς πὼς σὲ πῆρα στὸ λαιμό μου.

«— Δὲ μὲ παρακίνησες λόγου σου νὰ βγάλω τὸ «Νουμά», τοῦ εἶπα, οὔτε μὲ ἀνάγκασες νὰ τὸν ἔξακολουθήσω γιὰ νᾶχω λόγο νὰ παραπονεθῶ ἐναντίο σου. Στὰ ὕστερα, γιὰτὶ νὰ παραπονεθῶ; ΠΕΡΗΦΑΝΕΥΟΥΜΑΙ πούβγαλα τὸ «Νουμά» καὶ περηφανεύουμαι πού μπόρεσα καὶ τὸν κράτησα ἴσαμε σήμερα. Ἀντὶ λοιπὸν παράπονα, βνωμοσύνη σοῦ χρωστώ πού μὲ τὴν ἠθικὴ καὶ μὲ τὴν ἑλική σου συντρομὴ μοῦ ΔΥΝΑΜΩΣΕΣ ΤΟ ΘΑΡΡΟΣ ΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ».

Ὅσο γιὰ τᾶλλο του, πὼς ὁ «Νουμάς» δὲν πουλιέται σὲ χιλιάδες ἀντίτυπα, δὲν εἶναι φταίξιμο δικό μου. Καὶ τὸ κάτω κάτω, ὁ «Νουμάς» δὲ βγαίνει γιὰ νὰ πουλιέται σὲ χιλιάδες ἀντίτυπα. Βγαίνει γιὰ νὰ μορφώνει κοινὸ πού νᾶγοράζει χιλιάδες ἀντίτυπα ἀπὸ τὰ βιβλία πού βγάζουν ὅσοι ἔρχονται σήμερα καὶ θερίζουν τοὺς κόπους του. Κι αὐτὸ εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη καὶ ἡ πιὸ ἠθικὴ ἀμοιβὴ γιὰ μένα. Καὶ γιὰ νὰ τελιώνω μιά γιὰ πάντα, ἀντιγράφω ἐδῶ ὅτι τοῦτογραφα ἀπαντώντας στὸ τελευταῖο γράμμα του: «Ὁ Ψυχαρισμὸς ἔχει τέτια γερά θεμέλια πού οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Ψυχάρης μπορεῖ νὰν τονε σαλέψει σήμερα ἀπὸ τὴ θέση του. Ὅχι ὁ Ξενοπούλος».

Ἐλπίζω μὲ τὴν τελευταία μου αὐτὴ δήλωση νὰ συχάσει ὁ φίλος μου Ποριώτης καὶ νὰ ξαναρχινήσει νὰ μὲ χαιρετάει, ὅπως πρῶτα, φιλικώτατα.

ΔΗΜ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ